

KRAUSZ Bernadett

PhD-hallgató, PTE ÁJK

Bírósági fogalmazó, Nagykanizsai Járásbíróság

DOI: 10.15170/DIKE.2020.04.02.05

Magyar magánjogászok a német jog hatásáról és a jogfosztásról (1920–1944)

Hungarian Private Lawyers about the Influence of German Law and the Restriction of Rights (1920-1944)

The study aims to discover the Hungarian relations to the Academy for German Law between 1920–1944 and the influence of German law to Hungarian Civil law. It also analyses the reaction of Hungarian jurists to the right restrictions and deprivations of the Horthy era concerning Civil law, whether they welcomed or criticized them and more importantly, if they spoke about them at all publicly. I examined the legal papers that were published in the subject period, namely the Journal of Law, Civil Law and Hungarian Legal Review in order to seek answers.

Keywords: private law, Horthy era, Academy for German Law, restriction of rights, deprivation of rights, German influence

„Persze, hogy mely idők normálisak és melyek nem azok, ez felfogás és sokban – érzékenység dolga. Vajon ma normálisak-e? Vagyunk egynéhányan, akik arra habozás nélkül nemmel felelünk. A hivatalos felfogás azonban az, hogy igen. Fiat applicatio.”¹

1. Bevezető gondolatok és módszertan

A Német Jogakadémia (*Akademie für Deutsches Recht*) Külügyi Osztályát 1933 és 1934 fordulóján állították fel, feladatuk a jogösszehasonlítás és a külföldi jogászokkal való szakmai kapcsolat kiépítése volt. A német és magyar jogösszehasonlítást egy munkaközösség keretében végezték,² a két állam több szakmai találkozó alkalmával ismertette a saját jogrendszerének működését. A tanulmányban azt vizsgálom, hogy a *Horthy*-korszakban (1920–1944) a Német Jogakadémia milyen hatással volt a magyar magánjogtudomány fejlődésére, tekintettel arra, hogy magas beosztású magyar jogászok is szerepeltek a levelező tagjai között, így a közigazgatási jogász, *Magyary Zoltán* (1888–1945) professzor, *Mikecz Ödön* (1894–1965), aki 1938. március 9. és 1938. november 15. között igazságügyminiszterként szolgált, *Osvald István* (1867–1944), aki 1934 és 1937 között a Kúria elnöke volt, az egyházjogász bíró, *Stolpa József* (1887–1958), *Töreky Géza* (1937–1944), aki 1937 és 1944 között volt a Kúria elnöke, *Vladár Gábor* (1881–1972), aki az igazságügyi tárcát vezette 1944.

¹ MESZLÉNY, Nyári tépelődések 105–106.

² HERGER, Az igazságosság és a jogtalanság határai 9.

augusztus 29. és 1944. október 16. között, valamint *Radocsay László* (1878–1968), aki 1939. november 9. és 1944. március 22. között volt igazságügyi miniszter.³

Indokolt továbbá annak a felkutatása is, hogy a korszak jogfosztó, jogkorlátozó intézkedéseiről a korabeli magyar magánjogászok milyen módon vélekedtek, illetve, hogy mennyiben adtak hangot a véleményüknek. Ennek feltárása érdekében átnéztem a *Horthy*-korszakban megjelent szakfolyóiratokat, így a Jogtudományi Közlöny 1920 és 1934 közötti⁴ magánjogi tárgyú cikkeit, valamint a Polgári Jog (1925–1938) és a Magyar Jogi Szemle (1920–1944) kiadványait. A tanulmány második felében ezen folyóiratok írásaiban keresem a választ a kérdésre.

Előre bocsátandó, hogy a Magyar Jogi Szemlében főleg büntetőjogi és közjogi témájú írások találhatók, ezekhez képest elenyésző mennyiségű a magánjogi témájú közlemény, amelyeknek az áttekintése után azt tapasztaltam, hogy a magánjogi jogviszonyokat hátrányosan befolyásoló rendelkezésekre nem reflektáltak a szerzők. A Jogtudományi Közlönyben hasonló tendencia figyelhető meg, *Meszlény Artur* néhány cikkén kívül nem jelent meg más olyan mű, amely releváns lenne a téma szempontjából; a Polgári Jog című folyóirat ugyanakkor bővelkedett ezekben. A fentiekre tekintettel a Jogtudományi Közlönyben és a Polgári Jogban közvetített publikációkat mutatom be külön fejezetben.

Tekintettel arra, hogy a tanulmány elsősorban az egyes magánjogászoknak a jogfosztásról és jogkorlátozásról való véleményét kívánja bemutatni a *Horthy*-korszakban, a nyilatkozataikat nem időrendben, hanem folyóiratonként és személyenként rendszerezve tárgyalom. Azon esetekben, amikor nem kerül kiemelésre a német hatás, a jogkorlátozó rendelkezésekre való reflektálást mutatom be.

2. A Német Jogakadémia és kapcsolatai a magyar magánjogászokkal

Németországban 1933-ban kötelezővé tették minden jogász számára, hogy belépjen a Német Nemzetszocialista Jogászok Szövetségébe (*BNSDJ*), amely az ország egyetlen jogászokat tömörítő szervezete lett, eltörölve minden korábbi jogászszövetséget.⁵ Ezután *Hans Frank* – későbbi német birodalmi igazságügyi miniszter – megalapította a nemzetszocialista ideológiájú Német Jogakadémiát.⁶

A Német Jogakadémia és a magyar jogászok közötti kapcsolatokról, így az igazságügyminisztériumok képviselőinek egymásnál tett látogatásairól a sajtó is beszámolt. Ugyanazt a szöveget közölték több sajtóorgánumban, propagandaszerűen dicsőítve a németek által hirdetett eszméket és a két állam közötti baráti viszonyt, illetve a jogászok bemutatták egymásnak a saját jogrendszerüket.

Az egyik ilyen alkalmon, 1938. június 18-án, midőn a berlini városházán tartott teljes üléssel véget ért a Német Jogakadémia ötödik ülészsaka, *Mikecz* tartott előadást.⁷ Hallgatóságként jelen

³ HERGER, Az igazságosság és a jogtalanság határai 9.

⁴ A Jogtudományi Közlöny 1866-ban indult útjára, a Tanácsköztársaság idején nem jelent meg és az 1920. évi újraindulása után is súlyos gondokkal küszködött, míg végül 1934-ben a lapot kiadó Franklin Társulat megszűntette. A lap 1946-ban indult újra, *Szladits Károly*al a szerkesztőbizottság élén.

⁵ UDVAROS, A háborús bűnök nem évülnek el 683.

⁶ A birodalmi igazságügyminiszter pályafutása és munkássága a német jog újjáalakításában 7.

⁷ Mikecz Ödön nagysikerű előadása Berlinben a magyar alkotmány és jogalkotás fejlődéséről 7.

voltak a német kormány és diplomáciai testület tagjai, illetve Németország „csaknem valamennyi kiváló jogásza”, magyar oldalról pedig *Sztójay Döme*, az akkori berlini magyar követ is.⁸ Az ülésen *Frank* köszöntőjében hangsúlyozta a német-magyar barátságot és „különös elégtételként” tekintett arra a tényre, hogy a magyar igazságügyminiszter látogatása Magyarország kormányzójának, *Horthy Miklósnak* a 70. születésnapjára esik. *Mikecz* az előadásában beszélt a magyar alkotmány és közigazgatás legújabb fejlődéséről, a büntetőjogról, illetve arról, hogy „Magyarországon nincs összefoglaló polgári törvénykönyv, csak a magánjog egyes szakaszai nyertek törvényes szabályozást” és „a legtöbb rendelkezést a szokásjog tartalmazza, amely a bíróságok ítélőgyakorlatában jut kifejezésre”. Részletesen beszélt az 1928. évi magánjogi törvénykönyv javaslatáról és arról, hogy az Igazságügyminisztérium elkészítette a teljes német fordítását. Előadása befejezéseként elmondta, hogy érdeklődéssel hallgatta a *Frank* által felvázolt munkaprogramot, amely szerint a Német Jogakadémia célja, hogy az egész német jogrendszert a nemzeti szocializmusban megvalósított új szemléletnek megfelelően újjáalakítja és biztosítja a hallgatóságot, hogy Magyarország állandóan figyelemmel kísérte a működésüket és a jövőben is így fog tenni.⁹ *Mikecz* után *Frank* birodalmi miniszter előadásában a bemutatta a Német Jogakadémia ötéves működését, a nemzetszocializmus egész jogi és világnézeti felfogását, valamint jogalkotó tevékenységét. Elmondta, hogy „örvendetes dolog, hogy azok az alapelvek, amelyeknek alapján a magyar törvényhozás az utóbbi években fejlődött, nagy mértékben azonosak azokkal az alapelvekkel, amelyek a nemzetszocialista birodalmi kormányt törvényhozói tevékenységében irányítják.” Utalt ugyanakkor arra, hogy „semmi sem áll távolabb a nemzetszocializmustól, mint az, hogy politikája alkotórészének tekintse a szellemi kincseinek kivételét”. Éppen ezért örvendetes számukra, „hogy *Mikecz* igazságügyminiszter úr előadásából megismerhették a magyar szellemiség magabiztosságát.”¹⁰ Ezen a napon *Hitler* birodalmi kancellár a német jogakadémia levelező tagjává nevezte ki *Mikecz* igazságügyminisztert.¹¹

Ezen nyári látogatás viszonzásaképpen *Frank* is hazánkba látogatott 1938. október 20-án, és másnap a Pázmány Péter Tudományegyetem aulájában mutatta be a Harmadik Birodalom jogalkotását.¹² Az előadáson jelen volt többek között *Mikecz* igazságügyminiszter, *Töreky*, a Kúria elnöke, *Stolpa* államtitkár, *Osvald* professzor, akik mind a Német Jogakadémia levelező tagjai voltak, valamint a koronaügyész *Finkey Ferenc* is. *Frank* ismertette a német jogrend „megújulásának” vezető gondolatait, és ismét bemutatta a Német Jogakadémia munkásságát. Akként nyilatkozott, hogy a reformjaik Európa újabb jogtörténetének legjelentősebb eseményei közé fognak tartozni és mutatni fogják a német világnézet hatalmas formáló erejét, amely közéletük minden terén megnyilvánul.¹³ A Magyar Jogi Szemle beszámolója szerint az előadó figyelmet rendkívül lekötően, a mai német szónokoktól megszokott lendülettel elmondott, élvezetes előadás után általános volt a vélemény, hogy az előadás nem annyira jogi, mint inkább jogpolitikai keretek között mozgott.¹⁴ Előadásában újfent elmondta, hogy a „nemzeti szocialista eszményt nem akarják más népekre rákényszeríteni, s a nemzeti

⁸ Magyar Távirati Iroda, 1938. június 18. 18 óra 5 perc. *Mikecz* igazságügyminiszter előadása, II. folytatás.

⁹ Magyar Távirati Iroda, 1938. június 18. 17 óra 20 perc. *Mikecz* igazságügyminiszter előadása.

¹⁰ *Mikecz* Ödön igazságügyminiszter előadást tartott Berlinben a magyar alkotmányjogunk és büntetőjogunk fejlődéséről 4.

¹¹ *Mikecz* Ödön igazságügyminiszter a Német Jogakadémia levelező tagja 12.

¹² *Frank* birodalmi miniszter Budapestre utazása előtt nyilatkozik a Budapesti Hírlapnak. 7.

¹³ VÉRTESI, *Frank* dr. nyilatkozata budapesti útjáról 7.

¹⁴ Dr. Hans *Frank* német birodalmi miniszter budapesti előadása 416–418.

szocializmus nem exportcikk, hanem a német államalkotó génus sajátos megnyilatkozása".¹⁵ Bemutatta továbbá a német népi jog megújításának fő vezérelveit, amelyet a „német nép állagértéknek nevez, ezek a faj, föld, munka, birodalom és becsület.” Az első vezérelvhez azok a jogszabályok tartoznak, amelyek a faj erős megtartását és javítását, erősödését célozzák, ilyen az egészséges házasságok előmozdításáról szóló törvény.¹⁶

Frank birodalmi miniszter előadásában többször is azt hangsúlyozta, hogy a nemzeti szocialista eszmény nem exportcikk, ugyanakkor az 1941. évi XV. törvénycikk, amely a házassági törvény módosítását tartalmazta, az úgynevezett „fajvédelmi törvény” indokolása szerint hasonló elveken alapul.

A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásáról szóló 1939. évi IV. törvény, vagyis a II. zsidótörvény javaslatára *Hungarus* álnéven reflektált valaki akként, hogy a törvényjavaslat gyakorlatilag faji alapon tárgyalja a zsidókérdést, majd bemutatta az elvi alapokat, amelyek szerint a zsidó vallású emberek külön fajhoz tartoznak, betegesek, neurotikus személyek és helytelenítette, hogy a törvényjavaslat nem tiltja a keresztények és zsidók közötti vegyes házasságot, ami álláspontja szerint a magyar nép és annak egészsége védelme érdekében álló lenne.¹⁷ Végül *Hungarus* „kívánsága” teljesült és a „fajvédelmi törvényt” 1941. június 11. napján benyújtották a parlamentnek.¹⁸ Az akkori igazságügyminiszter, *Radocsay* által jegyzett indokolás szerint a törvény Magyarország népességének minőségi és mennyiségi javítását kívánja előmozdítani. Ezen célok érdekében 1. kötelezővé kívánja tenni a házasságkötés előtt a házasulók orvosi vizsgálatát, 2. házassági kölcsönt kíván biztosítani az arra szoruló egészséges házasulóknak, 3. bizonyos kóros állapotokra tekintettel továbbfejleszti a házasság megtámadására és felbontására vonatkozó rendelkezéseket, valamint 4. házasságkötési tilalmat tervez a nemkívánatos vérkeveredés meggátlására.¹⁹ A „fajvédelmi törvény”-ben tehát, amely tisztán magánjogi rendelkezéseket tartalmaz, megfigyelhető a német hatás a magyar magánjogra.

Radocsay 1941. szeptember 7. napján Berlinbe utazott a német Igazságügyi Minisztérium vezetésével megbízott *Schlegerberger* igazságügyi államtitkár meghívására. Az utazás során a német jogi élet vezetőivel való kapcsolatépítés mellett jogi intézményeket tekintett meg. E körben meglátogatta az *Akademie für Deutsches Recht*-et (Német Jogakadémia), mely az ő szavaival élve „*keiváló működése során már eddig is sokban járult hozzá a magyar-német jogászok kapcsolatok kimélyítéséhez*”. Beszédében megköszönte, hogy alkalmat nyújtanak neki arra, hogy megismerhesse a német igazságügy mintaszerű működését, amely hasznos tapasztalatokkal gazdagítja, és amelyeket otthon is felhasználhat. Biztosította az államtitkárt, hogy hazájának minden jogásza a legőszintébb rokonszenvet tanúsítja iránta és a német igazságügyi munkatársak iránt.²⁰ Az utazás céljai között szerepelt a német-magyar kapcsolat elmélyítése és a német igazságügyi intézmények megismerése mellett a német-magyar nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos tárgyalások lebonyolítása.²¹

¹⁵ Frank Hans német birodalmi miniszter előadása a magyar jogászok előtt. 6.

¹⁶ Jogi alapokon nyugvó békékre 6.

¹⁷ HUNGARUS, A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásáról 2–3.

¹⁸ LUGOSI, „Sztálin főhercege” 527–576.

¹⁹ LUGOSI, „Sztálin főhercege” 527–576.

²⁰ Radocsay igazságügyminiszter Berlinbe utazott – Meglátogatja a német bíróságokat és igazságügyi intézményeket. 2.

²¹ Magyarország felismerte az új Európában reá váró feladatokat és törvényesen megteremtí a szükséges feltételeket – Ünnepelesen fogadták Berlinben a magyar igazságügyminisztert 3.; Németországi utam eredménye a legvérmesebb eredményeimet is felülmúlta – mondotta a Németországból hazaérkező Radocsay igazságügyminiszter 3.

Találkozott továbbá *Frankkal* és vele a jog területén adódó tudományos együttműködés kiépítésére vonatkozóan részletes megbeszélését folytattak.²²

3. Magyar magánjogászok véleménye a német hatásról és a jogkorlátozó rendelkezésekről

A tanulmány kizárólag a magánjog körének vizsgálatára szorítkozik, ebből a szempontból a harmadik zsidótörvénynek, az ún. „fajvédelmi törvénynek” van a legnagyobb jelentősége. A kutatás során arra jutottam, hogy a jogi szakfolyóiratok ennek az ismertetésétől elzárkóztak. Két tanulmányt találtam a törvénnyel kapcsolatban, mindkettőnek a szerzője *Szentmiklósi István*, aki 1938-ban, az első cikk megjelenésekor királyi ítélőtáblai tanácsjegyzőként, majd 1942-ben, a második cikk publikálásakor már pestvidéki királyi törvényszéki bíróként dolgozott és fejtette ki a támogató véleményét a házasságkötést megelőző orvosi vizsgálattal szemben. Egyebekben a *Meszlény* elnököléseivel szerkesztett Polgári Jog című folyóirat tartalmazott számos olyan tanulmányt, amelyben a szerzők aggályukat fejezték ki a közjognak a magánjogba való túlzott beavatkozása ellen. Ezen kívül a magánjogászok nagyrészt nem szólaltak fel a zsidótörvények mellett vagy ellen, kivéve *Márkus Dezső* tanítványát, *Meszlényt*, aki kritizálta a korabeli jogfosztó és jogkorlátozó rendelkezéseket a Jogtudományi Közlöny hasábjain is.

Attól függetlenül azonban, hogy nem közölték a véleményüket explicit módon, a kutatás során találtam információt arra vonatkozóan, hogy miként vélekedtek a magánjogászok a korszak eseményeiről.

Marton Géza professzornak a Debreceni Egyetemen tartott előadásán 1932. november 14. napján egy kutya került a tanterembe, játszottak vele a diákok, amikor megjelent a professzor és megkérdezte, hogy került az állat a terembe, mely felszólításra senki nem jelentkezett. A Debreceni Ujság szerint²³ a professzor ekkor elhagyta a termet, a Magyar Hírlap szerint viszont a keresztény hallgatók azt kiáltották, hogy „a zsidók tették, takarodjanak ki!” Ezután név szerint is megvádolták a zsidó hallgatókat azzal, hogy behozták a kutyát és fenyegető magatartást tanúsítottak. Erre a zsidók elhagyták a termet. Két nappal később egy hallgató, *B. László* az óra alatt felállt és közölte, hogy a gyanúsítottakkal és tettesekkel nem hajlandók előadást hallgatni, erre *H. Béla* megkérdezte, hogy kire gondol, és felsorolta őket név szerint. *H.* kikérte a zsidók nevében a gyanúsítgatást, erre *D. Barnabás* felállt és közölte, hogy „amíg a zsidóktól a rajtunk ért sérelemért elégtételt nem kapunk, nem tűrjük meg őket az előadáson”. *Marton* professzor úr ezután a vitát bezárta és iparkodott meggyőzni a hallgatókat, hogy egy ember esetleges hibájáért nem lehet felelőssé tenni azt az egész közösséget, amelybe tartozik.²⁴

Szladits Károly az általa szerkesztett Magyar magánjog című hat kötetes műben (1939–1942), a személyi jogi részben, melynek egyúttal szerzője is volt, a jogképesség tekintetében egy mondatban érintette csupán a jogegyenlőség elvének sérelmét, amikor megnevezte a szerzőképesség korlátait, közöttük a vallási hovatartozást is.²⁵ A korszakban közölt írásairól megállapítható, hogy nem írt a zsidótörvényekről és azok hatásairól.

²² Radocsay hétfőn este visszautazott Németországból Budapestre 7.

²³ A debreceni egyetem jogi fakultásán zsidó hallgatók megzavarták az előadásokat 3.

²⁴ Hogyan került egy kóbor kutya Marton Géza professzor tantermébe? 3.

²⁵ HERGER, Az igazságosság és a jogtalanság határai 9.

Almási Antal 1923-ban, illetve 1924-ben publikálta Berlinben a magyar magánjogról szóló kétkötetes összefoglaló művét német nyelven.²⁶ Az első kötet előszavában úgy fogalmazott, hogy ténynek tekinthető a magyar magánjog fejlődésében megnyilvánuló erőteljes német hatás, a germán elemek léte, melyek azonban hasonlítottak a magyar joghoz az évszázadok folyamán. Példaként említette a kereskedelmi, váltó és csődtörvényt, amely „erősen német befolyás alatt készült, és a jó német mintának többé-kevésbé rossz utánzása lett”. Ugyanakkor, az íratlan magyar magánjog „őseredetű”, nemzeti jellegű. *Almás* hangsúlyozta, hogy a német hatás a magyar magánjogban nem a törvények és a kódexek átvételével történt, hanem az általános jogi gondolatok jelentek meg itthon is, majd ezeket átalakították a szokásjogban a nemzeti jellegnek megfelelően.²⁷ Mindezt azonban *Almás* még messze nem a korszak jogkorlátozó normáiról írta, hanem az épp ekkor kodifikáció alatt álló magánjogunk állapotáról.

4. A Jogtudományi Közlöny cikkei

A Jogtudományi Közlöny a *Horthy*-korszak első felében jelent csak meg, 1934-ig, majd a második világháború után indult újra útjára. A folyóiratban nem jelentek meg a jogfosztásokat és jogkorlátozásokat érintő cikkek, csupán *Hungarus* álnéven egy, amely üdvözölte a házassági törvény módosítására vonatkozó javaslatot. Ezzel szemben *Meszlény* tudományosan megalapozott kritikát fogalmazott meg az állam azon intézkedéseivel szemben, amelyek szerinte túlságosan belenyúlnak a magánjogi jogviszonyokba, jogkorlátozást valósítanak meg, veszélyeztetve ezzel a jogbiztonságot. 1922 márciusában azt írta, hogy végre diadalmasan elismerésre találtak a személyiségi jogok, azonban a háborús és az azt követő törvényhozás kikezdte ezeknek az érvényesülését. Szerinte az utókor úgy fogja jellemezni ezt a korszakot, mint „a kereseti alkalmak kisajátítása és azoknak a végrehajtó hatalom rendelkezésre adásának kora”. A közhatalom – álláspontja szerint – túlságosan belenyúl a magánszférába, ezt látja a *numerus clausus* rendelkezésekben (1920. XXX. tc.) és az új ipartörvényben. Megjegyzi azonban, hogy „az, hogy ez tendencia milyen politikai célokat szolgált, s hogy e célokat helyeseljük-e vagy nem, kívülről esik a vizsgálódásaink körén”.²⁸ A „Jog eldurvulása” című írásában bírálta a törvényeket, amelyek az állami vagyon gyarapítására szolgálnak, szerinte nem az árdrágítást akadályozzák meg a szabályok, hanem inkább az árdrágítás monopóliuma megszerzésének harcáról szólnak. Kifejtette, hogy nem érzi a jogbiztonságot, valamint szerinte a törvények indokolásai elfedik a törvények valódi célját, így például „az a törvény, amely az állampolgárok bizonyos – és nem a legtehetségtelenebb – részét a főiskolai oktatásból kirekeszti, szavaiban azt az intenciót hirdeti, hogy a főiskolai oktatás alaposágát és eredményességét óhajtja biztosítani.”²⁹ Hangot adott a földbirtokreformmal kapcsolatos aggályainak, szerinte ezzel burkolt jogkorlátozás figyelhető meg.³⁰ Egy másik cikkében pedig rávilágít arra, hogy minden korok bölcsei és vallása azt mondják, hogy „nincs oly ember vagy embercsoport, akinek joga volna a másikat a maga céljainak pusztá eszközeként tekinteni és felhasználni.”³¹

²⁶ Szemle 159.

²⁷ ALMÁSI, A magyar magánjog jellemzése 163–164.

²⁸ MESZLÉNY, Újabb törvényhozásunk és a magánjog 34.

²⁹ MESZLÉNY, A jog eldurvulása 69–70.

³⁰ MESZLÉNY, Földbirtokreform és magánjog 162–163., 7., 190–191.

³¹ MESZLÉNY, Morál és jog 41.

5. A Polgári Jog cikkei

A Beck Salamon által toborzott „Civiljogászok Vitatársasága” üléseinek népszerűségére tekintettel Meszlény főszerkesztésével indult el a Polgári Jog című folyóirat 1925-ben, amelynek beköszöntőjében Meszlény megfogalmazta a lap célját, ami nem más, mint „közremunkálni a romok eltakarításán, az egymást megértés művén, a jog visszavezetésén abba a kiegyenlített, egyoldalúságot és elfogultságot magától messze elhárító, az emberi szenvedélyek és előítéletek gőzkörén túllátó magaslatra, amelyen valamikor volt.” Ismereteket kívántak nyújtani, „nem riadva vissza a tárgyilagos és decens hangú bírálattól, nem pályázva kegyekre és előnyökre senkitől, kerülve a személyeskedést és a provokációt, de kérlelhetetlenül az igazságra függesztett tekintettel.”

Kiemelte, hogy a Természet törvényeinek nem vethetünk gátat, az ember ennek nem ura, valamennyiünket szabadnak, egyenlőnek és gyarlónak teremtettek. Arra intett, hogy ne gondoljuk azt, „hogy a másik már gonosz és értéktelen csak azért, mert nem egészen olyan, mint amilyenek te – képzzeled magad” és ne álljunk el „a másik elől a levegőt, a napot, mert holnap ő lehet az erősebb és ő taszít téged a mélységbe.” A háború folytán húsz millió ember pusztult el, ezzel semmivel sem lett könnyebb a lét a megmaradtak számára, mert minden dolgozó ember többletmunkát teljesít, amely együtt alkotja a társadalom nagy tartalékalapját. „Embert pusztítani tehát: öngyilkosság, akár nemzetközi, akár államon belüli küzdelemben történjék.” Azt kívánta, hogy a jog „legyen az Igazság büszke tartású papnője”, „a biztos védelmet nyújtó pajzs, amely készségesen befogad mindenkit, aki az erőszak elől menekül” és „ne jogtíprás szurtos és szolgálatkész pesztonkája”, „a törvény ne legyen az erőszak végrehajtásának formája”.³²

Almásai a polgári törvénykönyv megalkotásáról akként vélekedett 1925-ben, a Polgári Jog című folyóirat első számában, hogy a korabeli helyzet nem alkalmas arra, hogy magánjogi kódex lépjen hatályba. A megalkotás során a fő kérdés szerinte, hogy vajon „a háború előtti szabályokat foglalja-e írásba és ezzel már eleve is tudatosan helyezkedjék szembe az élettel, avagy talán a mai állapotot állandósítsa?” A törvénykönyv létrehozását először is azért nem látta indokoltnak, mert a személyiségi jog alapjai kérdésessé váltak és szerinte „egyes törvényeink a személyiség legfőbb meghatározási jogát: az önmeghatározást egyes esetekben ma már nem az egyén pusztán létehez, hanem annak bizonyos az államnál kisebb csoportokhoz való tartozásához fűzik³³, azt máskor is közigazgatási engedélyektől és határozatoktól teszik függővé³⁴, más szavakkal, hogy a személyiségi jog legfontosabb ágai magánjogi értelemben vett és mindenkit egyformán megillető alanyi jogból közigazgatási diszkrecionális engedélytől függő privilégiumokká fejlődnek át”. Másrészt a dologi jogban az ingó fogalma megváltozott, az ingatlan feletti tulajdonjog közigazgatási jellegű korlátozása (kényszerbérlet), a földbirtokreform korlátozásai által elveszett a tulajdon háború előtti tartalma. Harmadrészt a kötelmi jogot álláspontja szerint nem lehet egy gazdaságilag instabil helyzetben időtállóan szabályozni. Összességében nem tudott elképzelni sem olyan törvénykönyvet, ami a „háború előtti módon szabályozza a személyiségi jogot, a tulajdonjogot és a hitelezési

³² MESZLÉNY, Beköszöntő 1–4.

³³ „Faj, nemzetiség: 1920. XXV. t.-cikk 3. §-a, földművelésre való alkalmasság: 1920. XXVI. t.-cikk 25. §-a.”

³⁴ „1920. XXV. t.-cikk 3. §-a, közigazgatási engedély: az 1922. XII. t.-cikk számos esete, megyei gazdasági albizottság: 1920. XXXVI. t.-cikk 25. §, az ebben a vonatkozásban szintén közigazgatási hatóságnak veendő. Földbirtokrendező Bíróság (1920. XXXVI. t.-cikk 25. §.), a Földművelésügyi Miniszter (ugyanott 20. §.) stb. döntései, amelyek végeredményben mind afelett is határoznak, kinek van megengedve, hogy tudományos, kereskedelmi vagy ipari és mezőgazdasági pályán működhessenek, kinek nem?”

forgalmi szerződéseket, sem olyat, amely ezekről hallgat, vagy pedig a korabeli chaotikus állapotukban akarná és főleg tudná törvénybe iktatni”.³⁵

Meszlény a „Jogpolitika” című művében kifejtette, hogy a gyengébb fél védelme érdekében meghozott közjogi rendelkezések annyira belenyúltak a magánjogi viszonyok szabályozásába, hogy a „sok állami gondoskodás közepette” elveszett a magyar legnagyobb kincse, a szabadsága. Szerinte az az ideális, hogyha a „jogalkotó nem szabályoz többet, mint amennyi elkerülhetetlenül szükséges”.³⁶

Kifejezte az aggodalmát a tekintetben is, hogy az „1912: LXIII. t.-c. 16. §-a bizonyos korlátok között, majd az 1914: L. t.-c. 14. §-a egész általánosságban felhatalmazta a kormányt, hogy a háború következtében szükségessé vált szabályokat a magánjog terén is rendelettel állapítsa meg s az 1920: VI. t.-c. 1. §. 2. bekezdése szerint, amely a kivételes hatalmat meghosszabbította, a hadviselés érdeke alatt az ország belső rendjének és közbiztonságának, valamint külső politikájának érdekeit is érteni kell.” Álláspontja szerint a Kúria anélkül alkalmazott rendeleteket, hogy megvizsgálta volna a felhatalmazás jogosságát a háborús helyzet elmúta után. A magánjogi élethelyzetek rendeletekkel való szabályozásának mindenképpen a „kivételességét és mintegy végszükségyszerűséget kell következetesen szem előtt tartani”.³⁷

Schiffer Eugen nyugalmazott német birodalmi igazságügyminiszter és helyettes kancellár Magyar Jogászegyletben tartott előadása után Meszlény nyílt levelet fogalmazott meg felé, amelyben reflektált arra, hogy milyen párhuzamokat és különbségeket fedezett fel a háború hatásaiban a két államban. Ezek közül az egyik párhuzam az eltolódás a jogban a közjog javára és a magánjog hátrányára, ami okán az egyén önrendelkezési joga és mozgásszabadsága sérül. Azonban, amíg Németországban ez a gazdaságilag gyengébb fél védelmének érdekében történik, addig hazánkban „az általános, közérdekűnek proklamált célok érdekében. Ezek a nemzet gazdasági fennmaradása és a fennálló társadalmi rend megvédése és megszilárdítása érdekében szükségesnek tartott” célok. A korlátozások által sérült a tulajdonhoz való jog, mivel a földbirtokreform lényegében revizionálja a háború óta szerzett földtulajdont a tekintetben, hogy mennyiben kell korlátozni a szerzést, hogy földtulajdonhoz juthassanak azok, akiket erre „méltónak és alkalmasnak” találnak; emellett a pályaválasztás szabadságát számos rendelkezés korlátozza, azzal „a céllal, hogy a kereső pályákat és kereseti lehetőségeket ama társadalmi rétegek számára biztosítsák és tartsák fenn, amelyeket erre hivatottaknak és alkalmasoknak tekintenek.” Előadása szerint azokon a területeken, amelyeket a német reform gócpontjaként jelölt meg a helyettes kancellár, a magyaroknál alig észlelhető változás, így „az ingó vagyonra vonatkozó magánjogi szabályok alig változtak meg, a lakásbérlettel kapcsolatos korlátozó rendelkezések léptetés alatt vannak, a kartellügy szabályozása még a tervezetés stádiumában van, s a termelő és fogyasztó, a munkaadó és munkavállaló közötti jogviszonyok rendezése terén szintén aránylag kevés változás történt.” Míg Németországban a család uralkodó fogalma mellett a házastársak személyes jogai háttérbe szorultak és a házasságon kívül született gyermekek családjogi helyzettel nem bírtak, addig hazánkban ez kevésbé égető probléma, ugyanis a jogi helyzet teljesen más. Álláspontja szerint a magyar jog a férfi hatalmat a szó germán értelmében nem ismeri, férj és nő a házasságban régtől fogva elvileg egyenrangú félként áll egymással szemben, bár leszögezi, hogy konkrét statisztika nem áll rendelkezésére arról, hogy a családokban általában a férfi vagy a nő az úr. A házasságon kívüli gyermek tartásának intézményét a bírói gyakorlat kialakította és a nőnek a szülés körül felmerülő sürgős szükségletei fedezésének

³⁵ ALMÁSI, A polgári törvénykönyv 8–13.

³⁶ MESZLÉNY, Jogpolitika. 193–196.

³⁷ MESZLÉNY, Új jogszabálytan 334–341.

kérdéséről egy háborús rendelet³⁸ gondoskodik, amely hatályban maradt. A családjog területe *Meszlény* szerint nem váltott ki általánosabb reformkivánalmakat. Míg a német jogban a „római jog uralmának hatásaként és maradványaként a jog túltechnikázottsága” jellemző, addig Magyarországon a korábbi kódexek (például a kereskedelmi törvény, büntetőtörvény, csőd- és végrehajtási törvény) a „jogalkotó fokmérőjén nézve primitívek” és csak a rendkívül szabad jogalkalmazással alkalmazhatók, viszont ezáltal a bírói jogfejlesztés jellemzi ezeket a területeket. Az újabb törvények jogtechnikailag magas fokon állnak, így például a tisztességtelen versenyről, a szerzői jogról, a vámjogról szóló törvények, a polgári törvénykönyv javaslatának ún. bizottsági szövege, de kifejezi, hogy a „magánjogi törvénykönyv legújabb javaslatával szemben már bizonyos aggályokat ébreszt bennem az, hogy a bírói gyakorlatból átvett új rendelkezéseknek nem mindig sikerült a bírói döntés esetszerűsége alól magukat teljesen emancipálni és a konkrét eset nyersanyagából az általános jogelvet szabatosan kivésni.” Kihívásnak tartja az új jogszabályok tömegességét, de ennél is súlyosabbnak, hogy „az előkészítés nem folyik azszal a nyilvánossággal, mint azelőtt s gyakran meglepetésszerűen lépnek életbe hatalmas kódexek néhány nap alatt, úgy, hogy még futólagos megtanulásuk is ki van zárva.” Pozitívként tekint arra 1929 januárjában, hogy a „háborús kivételes hatalom megszűnte óta rendeletek sokasága megcsappant és a törvények tartalmilag jók”. A bíróságokkal kapcsolatban leszögezte, hogy hazánkban nem kellett azzal megküzdeniük, hogy magát azt az államhatalmat érezzék illegitimnek, amelynek nevében működnek. A bíróságnak „nem feladata, hogy az ítélkezésében a sűrűn felburjánzó és nagyrészt rövid életre szánt szélső társadalmi áramlatokat támogassa vagy elnyomja, hanem az ő feladata csak egy: esküjéhez híven, kedvezés és kedvtelés nélkül, félelem és gyűlölet nélkül, egyedül és kizárólag igazságot szolgáltatni.” Örömmel nyugtázta, hogy a magyar bírók elenyésző kivételtől eltekintve ehhez az utóbbi ideálhoz tartják magukat, így vissza fogják hódítani a bíróságok régi nimbuszát.³⁹

Alföldy Ede, nyugalmazott ítélőtáblai tanácselnök, ügyvéd 1927-ben a „A törvényhozó hatalom korlátai” című cikkében arra intett, hogy a korabeli „különféle diktatúrák divatja idején nem árt arról gondolkozni, hogy miképpen védekezünk az önkények annyiféle lehetőségé ellen”, álláspontja szerint a bírói jogalkalmazás körének a megfelelő képzése elég hatékonyan ellensúlyozhatja ezeket.⁴⁰

Ifj. Nagy Dezső 1934-ben kifejezte aggodalmát a rendeleti államigazgatással kapcsolatban. 1922-ben némi javulás állott be, mivel az 1922. évi XVII. törvénycikk 6. §-a kimondta, hogy a szükségtelenné vált rendeletek azonnal hatályon kívül helyezendők, a még továbbra is fenntartandók tekintetében pedig a kormány törvényjavaslatokat tartozik a nemzetgyűlés elé terjeszteni. Ezután ismét érvényesült az írott törvény elsőbbsége és felsőbbbsége, az „1931-ben kirobbant pénzügyi krízis azonban nemcsak gazdasági életünket rázkódtatta meg alapjaiban, hanem az alkotmányosság elvén is újból hatalmas rést ütött. Az 1931: XXVI. t.-c. 2. §-a a gazdasági és hitelélet rendjének megóvása címén eddig soha nem ismert széleskörű felhatalmazást adott a minisztériumnak. A kormány e cél érdekében rendelettel nemcsak magánjogi és eljárási, hanem egyéb olyan rendelkezéseket is tehet, melyek alkotmányunk értelmében a törvényhozás hatáskörébe tartoznak.” Ezzel megduzzadt a rendeletek száma és álláspontja szerint 1933-ban „a Rendeletek Tára fontosabb jogszabálygyűjtemény, mint az Országos Törvénytár.”⁴¹

³⁸ Az eltartásra jogosult családtagok és a házasságon kívül született gyermekek fokozottabb magánjogi védelméről szóló 3982/1916. M. E. számú rendelet.

³⁹ MESZLÉNY, Az igazságügy reformjához 1–7.

⁴⁰ ALFÖLDI, A törvényhozó hatalom korlátai 85–87.

⁴¹ IFJ. NAGY, Törvény vagy rendelet? 11–13.

Beck ugyanebben az évben szintén a gazdasági válság hatásában észlelte azt, hogy a jog alapvető elvei meginognak. A válság jogszabályai közül „*egyik-másik szerencsésen hozzásimul az egyetemes jogrend szabályaiboz, de sok rendelkezés a jogi alapelvekkel kerül szembe*”.⁴²

Vladár a Nemzeti Klubban, 1938. évi február 23. napján tartott előadást a „Jog elhajlása az élettől” címmel, amelyben a pozitív jognak az élettől való eltávolodásának eseteit mutatta be. Kitért arra, hogy a jog az életviszonyokat hivatott rendezni, „*de nem állhat útjában az életnek, nem fordíthatja meg azt, legfeljebb medret építhet neki*.” Előrevetítette, hogy „*amennyiben a pozitív jog elhajlik az élettől, az neveltség, közöny és gyűlölet tárgya lesz*.” Ennek két következménye lehet a *desuetudo* vagy forradalom. Vladár szerint a magyar nemzet azért őrizte meg jogát a római joggal és a kánonjoggal szemben, mivel „*az élet szükségleteiből fakadt, a gyakorlatban, az élet kövein csiszolódott, az élet joga s, legalább is fő vonásaiban, a magyar élet joga volt*”.⁴³

Szentmiklósi királyi ítélőtáblai tanácsjegyző a családvédelmi programot, a házasságkötést megelőző kötelező orvosi vizsgálatot (amely a házassági törvény kiegészítéséről és módosításáról szóló 1941. évi XV. törvénycikkkel lépett hatályba, ez volt az ún. „fajvédelmi törvény”) mint „*nem kis jelentőségű reformot*” üdvözölte. A reform – mely szerint az orvosi vélemény kötelező, a házasuló fél döntési jogát képezi, hogy házasságot köt-e, illetve az orvosi vizsgálat elmulasztása esetén büntetés jár neki, de a házasság érvényes marad – álláspontja szerint nem elégséges. Szerinte meg kell akadályozni, hogy azok, akiktől csak örökletesen beteg utód származhat, és akinek egészségi állapota a másik házastárs egészségét is veszélyezteti, házasságot köthessenek, mivel a „*család és a családon keresztül a nemzet egészségét tisztán kell tartani, meg kell javítani, mert nem kétséges, hogy a nemzet értelmi, erkölcsi stb. szempontból csak így tökéletesedhet*”. A tanácsjegyző úr azt a nézetet képviselte – a Polgári Jog című folyóirat hasábjain megjelent számos tanulmánnyal szemben – hogy a közjognak a magánjogba való beavatkozása szükséges és a nemzeti célokat előtérbe kell helyezni az egyéni érdekekkel szemben. Álláspontja szerint, míg az „*élettárs kiválasztása az ember személyes szabadságához tartozik*”, a házasságkötés előtti „*kötelező orvosi vizsgálat ügye is azért nem tudott Európában kellőképpen haladni, mert sokan már a kötelező orvosi vizsgálatban is a személyes szabadság sérelmét látták. Kétségtelen, hogy a házasságkötéstől való eltiltás beleütközik a személyes szabadságba. De beleütközik akkor is, ha a vérrokonokat tiltjuk el az egymással való házasságkötéstől. Senkinek sem jut eszébe ezt kifogásolni*.” Szerinte „*az egyéni szabadság csak addig számíthat védelemre és korlátlanságra, amíg bele nem ütközik a nemzet létfontosságú érdekeibe. A nemzetegészségügy elsőrendű fontosságával szemben az egyéni szabadság korlátlanságának kell félre állnia. Az első a nemzet egészségének védelme és fejlesztése, ami csak úgy valósítható meg, ha az egyéni szabadság korlátozása árán is eltiltjuk a házasságkötéstől azt, aki a család, a nemzet egészségét veszélyezteti*.” Szentmiklósi szerint tovább kell menni és a vizsgálatot végző orvos által kiállított egészségi-bizonyítvány bemutatását – amely bizonyítja, hogy a házasuló fél nem szenved örökölhető, vagy olyan fertőző betegségben, amely a másik házasuló fél vagy a házasságból származó utód egészségét veszélyezteti – a házasságkötés előfeltételévé kell tenni. Úgy gondolta, hogy „*gondoskodni kell alkotmánybiztosítékként arról is, hogy ha az orvos a bizonyítvány kiállítását megtagadná és azt a fél magára nézve sérelmesnek találná, panasszal fordulhasson a királyi törvényszékhez, aki a panasz felett peren kívüli eljárásban orvosszakértők meghallgatása után határozna*”.⁴⁴

⁴² BECK, A jog tragikuma 118–120.

⁴³ VLADÁR, Az élet elhajlása a jogról 129–144.

⁴⁴ SZENTMIKLÓSI, A házasságkötés előtti 319–321.

A szerző később a Magyar Jogi Szemlében 1942-ben tényszerűen ismertette a „*fajvédelmi törvény*” rendelkezéseit, szerinte, amire a javaslatból törvény lett, „*lényegesen veszített az enigmatikai jellegéből*”.⁴⁵

6. Összegzés

Összességében tehát a magyar jogásztársadalom és a Német Jogakadémia kapcsolatáról elmondható, hogy *Mikecz* és *Radocsay* igazságügyminiszterek jó kapcsolatot ápoltak a Német Jogakadémiával, annak levelező tagjai is voltak. Amennyiben az elnökük és alapítójuk, *Frank* Magyarországra látogatott és előadást tartott, azon a vezető tisztséget betöltő jogászok – feltehetően protokolláris jelleggel – megjelentek. Ezekről az eseményekről csupán propaganda értékű tudósításokat lehet fellelni, így azt nem tudhatjuk meg belőlük, hogy a valóságban miként vélekedtek az előadásokról a megjelent jogászok.

Néhány kivételtől eltekintve a korszak magánjogi jellegű jogkorlátozó és jogfosztó rendelkezéseivel szemben éles kritikát nem tapasztalhattunk a tudományos folyóiratokban. A korszak „legnagyobb hangja” *Meszlény* volt, akinek 1937-ben bekövetkezett halála megakadályozta, hogy a teljes *Horthy*-korszak alatt kifejtthesse a véleményét a magánjog védelme érdekében.

A magánjogot érintő jogfosztásokkal kapcsolatos nyilvános véleménynyilvánítás hiányának egyik indoka lehet, hogy a korszakot inkább a közjogi, mint a magánjogi tárgyú rendelkezések jellemezték. Ezt fejt ki *Ifj. Nagy* a Polgári jogban, aki *Cesar* csőd- és kamattörvényei, *Napoleon Code Civil*-je és *Moussilini Codice di commercio*-ja példáján keresztül igyekezett alátámasztani azt a premisszáját, hogy „*a diktatúrák alatt a közjogok (alkotmány, büntető jog) aránytalanul többet szenvednek, mint a magánjog, melynek sokszor érintetetlen eszméi előtt a leghatalmasabb diktátor líktorai is meghajtják a vesszőnyalábokat*”.⁴⁶

A másik indokként az jelölhető meg, hogy a jogbizonytalanság korszakában nyíltan nem helyezkedtek szembe a magánjogászok a hatalommal, félve az esetleges megtorlásoktól. Kevesen emelték fel a hangjukat a magánjog védelmében, erre utalnak *Meszlény* következő szavai: „*Persze, hogy mely idők normálisak és melyek nem azok, ez felfogás és sokban – érzékenység dolga. Vajon ma normálisak-e? Vagyunk egynehányan, akik arra habozás nélkül nemmel felelünk. A hivatalos felfogás azonban az, hogy igen. Fiat applicatio.*”⁴⁷

Felhasznált források és irodalom

A birodalmi igazságügyminiszter pályafutása és munkássága a német jog újjáalakításában. Budapest Hírlap, 1938. október 20. 7.

A debreceni egyetem jogi fakultásán zsidó hallgatók megzavarták az előadásokat. Debreczeni Ujság, 1932. november 17. 3.

ALFÖLDI Ede: A törvényhozó hatalom korlátai. Polgári Jog 1927/4–5. 85–87.

ALMÁSI Antal: A magyar magánjog jellemzése. Jogtudományi Közlöny 1921/21. 163–164.

ALMÁSI Antal: A polgári törvénykönyv. Polgári jog 1925/1. 8–13.

⁴⁵ SZENTMIKLÓSI, Házassági jogunk reformja 15–23.

⁴⁶ IFJ. NAGY, Politikai diktatúra és magánjog 289–292.

⁴⁷ MESZLÉNY, Nyári tépelődések 105–106.

- Az eltartásra jogosult családtagok és a házasságon kívül született gyermekek fokozottabb magánjogi védelméről szóló 3982/1916. M. E. számú rendelet
- BECK Salamon: A jog tragikuma. Polgári Jog 1934/3. 118–120.
- Dr. Hans Frank német birodalmi miniszter budapesti előadása. Magyar Jogi Szemle 1938/9. 416–418.
- Frank birodalmi miniszter Budapestre utazása előtt nyilatkozik a Budapesti Hírlapnak. Budapest Hírlap, 1938. október 20. 7.
- Frank Hans német birodalmi miniszter előadása a magyar jogászok előtt. Nemzeti Ujság, 1938. október 22. 6.
- Magyarország felismerte az új Európában reá váró feladatokat és törvényesen megteremti a szükséges feltételeket. – Ünnepelesen fogadták Berlinben a magyar igazságügyminisztert. Függetlenség, 1941. szeptember 10. 3.
- Németországi utam eredménye a legvérmesebb eredményeimet is felülmúlta – mondotta a Németországból hazaérkező Radocsay igazságügyminiszter. Függetlenség, 1941. szeptember 18. 3.
- HERGER Csabáné: Az igazságosság és a jogtalanság határai a magyar magánjogban (1920–1944). Jura 2019/1. 94–103.
- Hogyan került egy kóbor kutya Marton Géza professzor tantermébe? Magyar Hírlap, 1932. november 22. 3.
- HUNGARUS: A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásáról szóló törvényjavaslat elvi alapja. Magyar közigazgatás 1939/6. 2–3.
- IFJ. NAGY Dezső: Politikai diktatúra és magánjog. Polgári Jog 1925/7. 289–292.
- IFJ. NAGY Dezső: Törvény vagy rendelet? Polgári Jog 1934/1. 11–13.
- Jogi alapokon nyugvó békékre. Nemzeti Ujság, 1938. október 22. 6.
- LÜGOSI András: „Sztálin főhercege” – Kohn báró vacsorái a Falk Miksa utcában a fajgyalázási törvény idején. Fons 2010/4. 527–576.
- Magyar Távirati Iroda, 24. kiadás, 1938. június 18. 17 óra 20 perc. Mikecz igazságügyminiszter előadása nevű dokumentum
- Magyar Távirati Iroda, 26. kiadás, 1938. június 18. 18 óra 5 perc. Mikecz igazságügyminiszter előadása, II. folytatás nevű dokumentum
- MESZLÉNY Artur: A jog eldurvulása. Jogtudományi Közlöny 1922/7. 69–70.
- MESZLÉNY Artur: Az igazságügy reformjához – Nyílt levél Dr. Schiffer Eugen ny. németbirodalmi igazságügyminiszter és helyettes kancellár úrhoz. Polgári Jog 1929/1. 1–7.
- MESZLÉNY Artur: Beköszöntő. Polgári jog 1925/1. 1–4.
- MESZLÉNY Artur: Földbirtokreform és magánjog. Jogtudományi Közlöny 1922/21. 162–163.; 1922/22. 7.; 1922/24. 190–191.
- MESZLÉNY Artur: Jogpolitika. Polgári jog 1925/5. 193–196.
- MESZLÉNY Artur: Morál és jog. Jogtudományi Közlöny 1923/6. 41.
- MESZLÉNY Artur: Nyári tépelődések. Jogtudományi Közlöny 1922/14. 105–106.
- MESZLÉNY Artur: Új jogszabálytan. Polgári jog, 1925/8–9. 334–341.
- MESZLÉNY Artur: Újabb törvényhozásunk és a magánjog. Jogtudományi Közlöny 1922/5. 34.
- Mikecz Ödön igazságügyminiszter a Német Jogakadémia levelező tagja. Budapesti Hírlap, 1938. június 19. 12.
- Mikecz Ödön igazságügyminiszter előadást tartott Berlinben a magyar alkotmányjogunk és büntetőjogunk fejlődéséről. Pécsi Napló, 1938. június 19. 4.
- Mikecz Ödön nagyszerű előadása Berlinben a magyar alkotmány és jogalkotás fejlődéséről. Uj Magyarság, 1938. június 19. 7.
- Radocsay hétfőn este visszautazott Németországból Budapestre. Nemzeti Ujság, 1941. szeptember 16. 7.
- Radocsay igazságügyminiszter Berlinbe utazott – Meglátogatja a német bíróságokat és igazságügyi intézményeket. Függetlenség, 1941. szeptember 7. 2.
- Szemle. Jogtudományi Közlöny 1921/20. 158–159.
- SZENTMIKLÓSI István: A házasságkötés előtti kötelező orvosi vizsgálat kérdéséhez. Polgári Jog, 1938/6. 319–321.
- SZENTMIKLÓSI István: Házassági jogunk reformja. Magyar Jogi Szemle 1942/1. 15–23.
- UDVAROS Miklós: A háborús bűnök nem évülnek el. Jogtudományi Közlöny 1979/12. 683.
- VÉRTESI Dezső: Frank dr. nyilatkozata budapesti útjáról. Budapest Hírlap, 1938. október 20. 7.
- VLADÁR Gábor: Az élet elhajlása a jortól. Polgári Jog 1938/3. 129–144.